

ТРАНСФОРМАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ПІД ВПЛИВОМ ГЛОБАЛЬНИХ СОЦІАЛЬНИХ ЗМІН

Мищенко Світлана Григорівна

*кандидат педагогічних наук,
заступник директора з навчально-виховної роботи,
Комунальний заклад «Харківська гімназія № 88
Харківської міської ради»
м. Харків, Україна*

Лещенко Олена Олександрівна

*вчитель історії та правознавства,
Комунальний заклад «Харківська гімназія № 88
Харківської міської ради»
м. Харків, Україна*

Трансформація особистості в умовах глобальних змін – це не просто адаптація до нових реалій швидко змінюваних процесів, а фундаментальна перебудова ключових компетенцій сучасної людини.

Європейські науковці акцентують увагу на тому, що всі ключові компетенції мають бути сформовані у людини упродовж її навчання у середній школі таким чином, щоб у дорослому житті вона могла виявляти загальну компетентність або у подальшому навчанні [1, с. 21].

Вагоме значення надається формуванню у здобувачів освіти функціональних компетенцій, що позначаються на якості будь-якої діяльності: критичного мислення, творчості, ініціативи, оцінки ризиків, прийняття рішень. Науковці зауважують, що ключові компетенції є змінними, мають мінливу й рухливу структуру, залежать від пріоритетів суспільства, цілей освіти, особливостей та можливостей самовизначення особистості в соціумі [2, с. 53].

Особливої уваги набуває життєва компетентність, яка тісно пов'язана зі визначенням життєвої стратегії, формуванням життєвої позиції, цінностей та життєвих цілей. В свою чергу життєва стратегія є способом свідомого планування і конструювання особистістю власного життя шляхом поетапного формування майбутнього [3, с. 75].

Таким чином, прослідковується глобальна світова спрямованість на формування компетентної у сучасному житті людини, що в свою чергу

веде до трансформації особистості сучасного учня (здобувача загальної середньої освіти) – процесу адаптації до світу, де кордони між реальним і цифровим світом фактично зникають, виникають нові знання, які перезапускають процеси мислення, відчуття та комунікації дитини.

Слід виділити основні напрями цієї трансформації:

1. **Цифрова ідентичність та зміна когнітивних навичок:** Формується здатність швидко обробляти величезні масиви інформації, що в свою чергу замінює традиційне глибоке читання. Це робить учнів мобільними, але часто за рахунок погіршення ключових когнітивних навичок, що дозволяють дитині вчитися, розв'язувати завдання та адаптуватися до змін таких, як увага, пам'ять, логічне мислення, мовлення та швидкість реакції. Виникає «кліпове» мислення, що трансформує сприйняття світу. Виникає перехід від цілісного сприйняття до сприйняття через короткі яскраві моменти (сторіз, меми, публікації ТікТок, тощо). Руйнується межа між реальним «Я» та цифровим профілем – «існування в двох вимірах». Це змушує моделювати свій образ для інших, що часто веде до кризи автентичності і проблем з комунікацією;

2. **Заміна авторитетів:** глобальна соціальна трансформація відкрила широкий доступ до джерел інформації: фахівці, експерти, блогери та штучний інтелект (ШІ). В цьому контексті вчитель перестає бути єдиним вичерпним джерелом інформації, відбувається трансформація запиту учнів на отримання інформації та знань: їм потрібен не ретранслятор знань, а ментор, що допоможе виокремити факти серед безлічі шейків.

3. **Глобалізація національної ідентичності:** Відкритість кордонів, безмежне цифрове середовище, розширення сприйняття себе – ідентифікація з усім людством, а не лише з окремою його частиною (нація, етнос, держава), призвели до виникнення феномену «громадянин світу». В підлітковому віці учні відчувають зв'язок із глобальною культурою (музика, ігри, фільми), що породжує конфлікт із традиційними локальними цінностями, вимагаючи пошуку нового балансу.

4. **Ціннісний зсув:** В умовах нестабільного світу (пандемії, війни, економічні кризи) виникають нові трансформації – формування у здобувачів освіти або підвищеної тривожності, або навпаки – високої життєстійкості (резильєнтність) та вміння швидко переучуватися. Частиною особистості постають глобальні тренди на екологічність, інклюзію та толерантність. Сучасні учні більше не спрямовані на просто «стабільну роботу», оскільки глобальні соціальні зміни що відбуваються призводять до налаштування, до переходу від стабільної

зайнятості до тимчасової, з мінімальними або взагалі відсутніми соціальними гарантіями. В таких умовах учні орієнтовані на само-реалізацію та соціальну відповідальність.

Війна в Україні стала потужним каталізатором змін. Трансформація особистості здобувачів загальної середньої освіти під впливом таких глобальних змін змушує систему освіти не просто адаптуватися, а радикально переглянути саму суть взаємодії між учителем та учнем. Відбулась трансформація освітніх підходів та визначився їх вплив на особистість:

- «Педагогіка підтримки», «педагогіка партнерства» замість «передачі знань»: вчитель – фахівець, який надає першу психологічну допомогу та емоційну підтримку, ставить пріоритет на психоемоційному стані дитини, формує навички розпізнавати власні емоції та справлятися з кризовими станами, що є критично необхідним для виживання в нестабільному світі. Вчитель формує ключові компетенції учня через «дитиноцентризм» – постановка потреб, інтересів, прагнень та здібності кожної дитини в центр освітнього процесу, для забезпечення її всебічного розвитку, психологічного комфорту та свободи самореалізації;

- Гнучкість форматів та гібридне навчання: освіта в умовах війн стала територіально незалежною. Учні або перейшли до системи змішаного навчання – змушені поєднувати очне навчання в укриттях та дистанційне навчання, або вчитися виключно за дистанційною формою навчання, або за сімейною формою навчання. Завдяки будівництву підземних шкіл виникла можливість повернути дітям соціалізацію у безпечних умовах. Відбулась трансформація особистості учня, що виразилась в розвитку високої адаптивності та вміння вчитися в екстремальних умовах (наприклад, під час повітряних тривог чи за відсутності світла або тепла);

- Зміна змісту освіти: оновлення галузевих стандартів та навчальних програм. Посилюється патріотичне виховання, впроваджується базова військова підготовка, введено навчальну дисципліну «Захист України», проводяться заняття з цивільного захисту, медіа грамотності. Учні дорослішають усвідомлюючи свою роль в суспільстві, посилюється їх національна ідентичність та почуття громадянської відповідальності;

- Цифровізація як засіб подолання «освітніх втрат»: використання освітніх платформ («Мрія», Human, Google Classroom, «Нові знання», «Всеосвіта», «Всеукраїнська школа онлайн», «На урок») і ресурсів для самоосвіти та курсів (Prometheus, EdEra, ВУМ on-line, iLearn), які забезпечують дистанційне навчання, тестування, відеоуроки та

інтерактивні матеріали, що допомагає компенсувати втрачені години та персоналізувати навчання. Учні втрачають залежність від фізичної присутності вчителя, як наслідок – стимуляція розвитку критичного мислення, самоорганізації та цифрової грамотності;

– Життєва стійкість: основний напрям освіти – формування ключових компетенцій сучасної людини через призму життєвої компетентності, основним феноменом якої постає здатність ефективно діяти в умовах невизначеності зовнішніх (соціальних, економічних, політичних та інших) факторів. Учні незважаючи на вражаючий факт зростання рівня тривожності, стресу та інших негативних наслідків війни, набувають надзвичайної емпатії, волонтерського духу та розвивають лідерські якості.

Таким чином, трансформація особистості здобувачів загальної середньої освіти під впливом глобальних соціальних змін змінила підходи до формування змісту освіти і призвела до трансформації самої освіти, змістивши акцент з позиції «знання заради знань» на «знання заради безпеки, стійкості та відновлення». Освіта в Україні постає інструментом соціальної стійкості, де заклад освіти – це насамперед безпечний освітній простір в якому розвивається особистість, а вже потім – навчальний заклад.

Література:

1. Міщенко С. Г. Розвиток професійної компетентності викладачів фундаментальних дисциплін у системі науково-методичної роботи коледжів машинобудівного профілю : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Дніпро, 2017. 347 с.

2. Бібік Н.М. Переваги і ризики запровадження компетентнісного підходу в шкільній освіті. *Український педагогічний журнал*. 2015. № 1. С. 47–58.

3. Міщенко С. Г. Роль громадянської позиції і національної свідомості у формуванні життєвої компетентності майбутніх фахівців. *Становлення громадянської позиції та національної свідомості як запорука формування життєвої компетентності майбутнього фахівця* : збірник матеріалів обл. наук.-практ. конф. Харків : Друкарня Мадрид, 2020. С. 75–77.